

PEČUŠKI BISKUP KALÁN I SPOMEN-MEDALJA

Autor opisuje spomen-medalju posvećenu pečuškom biskupu Kalánu (1155.-1218.), otkovanu povodom obilježavanja tisućite obljetnice pečuške biskupije. Ta biskupija jedina je mađarska biskupija kojoj se točno zna datum osnutka (23. kolovoza 1009.). Navode se mnoge nepoznate povijesne činjenice o biskupu Kalánu ali i o njegovoj važnoj funkciji u srednjovjekovnoj Ugarskoj i Hrvatskoj.

Biskup Kalán iz dinastije Bár-Kalán, 10. pečuški biskup, rođen je oko 1155. i umro 1218. u Pečuhu. Prema Anonymusu, njegova drevna dinastija potječe od kolonizacijskog vođe Ond, na čijem se grbu nalazi lik propetog lava.

Slika 1.

Školovao se u Francuskoj. Time je stekao ovlaštenje za posao kancelara. Radni vijek počeo je na kraljevskom dvoru. Igrao je važnu ulogu u organizaciji kancelarije kralja Bele III. Od 1181. do 1183. obnašao je i kancelarsku dužnost. Pečuški biskup bio je vjerojatno već od 1183., a sigurno od 1188. do smrti.

Uz raznovrsne svjetovne i crkvene uloge, bio je i uspješan diplomat. Zaslužan je za završetak rata u Dalmaciji između Venecije i Mađarskoga Kraljevstva, a zbog toga mu je papa Inocent III. dodijelio pravo nošenja palija, koje inače imaju samo nadbiskupi. Pečuški biskup do 1775. nije nosio palij, međutim tada je papa na nagovor pečuškoga biskupa Klima Györgya obnovio pravo dodijeljeno Kalánu i proširio ga na sve pečuške biskupe. Nosi se i dan-danas.

Kalán je od 1190. do 1194. bio i upravitelj Hrvatske i Dalmacije. „*Calanus dei gratia Quinqueecclesiensis episcopus palleatus et totis Dalmatie atque Chroatie gubernator.*” Tada su to također nazivali i primorskim upraviteljem. Osim odličnih osobnih vještina, obavljanje toga posla olakšano je i vođenjem kancelarskih poslova, ali nikada nijedna crkvena osoba nije zauzimala tako visoki državni položaj. Već od 1194. upraviteljski položaj preuzima sin Bele III. Emerik u svojstvu kraljevića.

Za vrijeme vladavine kralja Emerika, Kalán je podržao kralja u ratu protiv kraljevića Andrije, ali bio je protiv krunjenja maloljetnog Emerikova sina Ladislava III. u

Ostrogonu. Borba za tron i s time povezani ratovi ostavili su traga na Kalánu. Pojavile su se intrige i optužbe protiv njega. Vjerojatno je i to utjecalo na činjenicu da 1204. nije mogao postati ostrogonski nadbiskup, iako je jedno vrijeme imao velike šanse za najveću crkvenu čast u Mađarskoj.

Kao pečuški biskup 1217. uspostavio je požeški zborni kaptol. Tada je područje Pečuške biskupije dosegalo sve do Save. Protezalo se na području povijesnih županija Baranya, Tolna, Pozsega, Kőrös i Valkó. Biskupija se sastojala od osam okruga dekanata, Tolna, Regöly, Baranya, Váty, Pozsega, Aszuág, Valkó i Marchia. Većina ih je bila na području današnje Hrvatske.

Kao upravitelj, darovao je 1193. zagrebačkom biskupu *porez desetine* Krapine, Olića i Podgorja, što je inače do tada bio prihod upravitelja.

Pripremao se i na hodočašće u Svetu zemlju koje je organizirao kralj Andrija II. 1217. godine, no zbog odmakle dobi nije mogao sudjelovati u putovanju.

Pečuška biskupija proslavila je 2009. tisućitu obljetnicu svoga osnutka. To je jedina mađarska biskupija kojoj se zna datum osnutka. Biskupija je osnovana prije više od tisuću godina, 23. kolovoza 1009. u tvrđavi u Győru, u prisutnosti legata pape i ostijskoga biskupa Aza. Tada su zacrtane granice biskupije, a prvi biskup bio je Bonipert.

Pečuška je biskupija 23. kolovoza 2009. na Trgu Svetoga Stjepana pred golemim mnoštvom održala svečanu misu zahvalnicu. Mahlerovu VIII. simfoniju u Es-duru izveo je orkestar s više od 600 članova i zbor od 450 članova.

Biskupija je tisućljetnu povijest obilježila i izdavanjem serije medalja. Likovne predloške za medalje izradio je umjetnik Fritz Mihály iz Segedina, a kovane su od bronce i srebra u radionici Géze Szabóa.

Jedna medalja iz te jedinstvene serije prikazuje pečuškoga biskupa Kalána. Taj portret očigledno nije autentičan jer izvorni portret biskupa nije sačuvan.

Na prednju stranu medalje umjetnik je stavio tradicionalnu sliku biskupa. Jedino ga znameniti palij razlikuje od ostalih biskupa. Jednostavan lik muškarca s biskupskom mitrom, okrenut prema naprijed, desnom rukom daje blagoslov, a u lijevoj ruci drži biskupski štap i knjigu. Lijevo od njega može se nazrijeti sitni prikaz pečuške katedrale.

Kružni natpis (u prijevodu): PEČUŠKI BISKUP KALÁN IZ DINASTIJE BÁR (1188. - 1218.).

Slika 2.

Na pozadini se vidi zemljovid Mađarskoga Kraljevstva iz tog vremena s položnim palijem. Natpis upućuje na njegovu svjetovnu službu (u prijevodu): UPRAVITELJ PRIMORJA.

Desno dolje nalaze se inicijali majstora FM (Fritz Mihály).

Slika 3.

Promjer je medalje 42,5 mm.

Literatura:

1. *Gábor Szabényi*: „Kalán, Isten kegyelméből palliumos pécsi püspök, egész Dalmácia és Horvátország kormányzója.” („Kalán, uz Božju milost pečuški biskup s palijem, upravitelj cijele Dalmacije i Hrvatske.“) U: *Tanulmányok Pécs történetéből 10-11-12.* (Studije iz pečuške povijesti 10-11-12.) Zaklada za povijest Pečuha. Pečuh, 2002., str. 229.-241.
2. *Ezeréves Pécsi Egyházmegye (Tisućljetna Pečuška biskupija).* Izdanje Pečuške biskupije. Pečuh, 2009., str. 9.

SUMMARY

MEMORIAL MEDAL OF BISHOP KALÁN OF PÉCS

The author describes the memorial medal dedicated to Bishop Kalán of Pécs (1155-1218) minted to mark the thousandth anniversary of the Pécs Bishopric. This bishopric is the only one in Hungary whose foundation date is precisely known (23 August 1009). The article gives many unknown historical facts about Bishop Kalán and about the important role he played in medieval Hungary and Croatia.